

บทบาทของสตรีในการบริหารจัดการเงินของครอบครัว

หทัยรัตน์ มาประณีต*

ตามความเชื่อของมนุษย์ในโลกนี้ที่ว่ามีเพียง 2 เพศเท่านั้น คือ สตรีและบุรุษ โดยกำหนดตามความแตกต่างทางด้านชีวภาพหรือสรีระ สตรีเพศจะมีร่างกายที่ต้องทำหน้าที่ตั้งครรรภ์ให้กำเนิดและดูแลอบรมบุตร ส่วนบุรุษซึ่งมีร่างกายที่แข็งแรงกว่าจึงมีหน้าที่ด้านการสงคราม ค้าขาย และคอยป้องกันอันตรายให้แก่สตรีและครอบครัว นอกจากนี้ความแตกต่างด้านร่างกายแล้ว บทบาทของสตรีและบุรุษที่แตกต่างกันได้รับอิทธิพลจากการปลูกฝังความเชื่อและค่านิยมของวัฒนธรรมในสังคม ที่กำหนดให้บุรุษมักจะดำเนินกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ได้แก่ เครือญาติ วงศ์ตระกูล ชุมชน เศรษฐกิจ ศาสนา และการเมืองการปกครอง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545: 26-27; ภัสสร ลิมานนท์, 2542: 27) ส่วนสตรีดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ส่วนตัว (Private Sphere) ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนบ้าน เครือญาติ และชุมชน บทบาทในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของความเป็นมารดาและเป็นภรรยาที่ไม่มีวันแปรเปลี่ยน เช่น อบรมและเลี้ยงดูบุตร ดูแลที่อยู่อาศัย รับผิดชอบงานบ้าน เตรียมและประกอบอาหาร ดูแลสุขภาพสมาชิกภายในครอบครัว จัดการศึกษาของบุตร บริหารค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว รวมถึงการสำรองเงินเพื่ออนาคตของครอบครัว

บทบาทการบริหารจัดการเงินของสตรีได้รับอิทธิพลจากปทัสสถานทางวัฒนธรรม ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ในด้านบวกนั้น ภาระหน้าที่รับผิดชอบต่อครอบครัว เช่น การศึกษาของบุตร การเกษียณอายุการทำงาน ความกตัญญูทดแทนบุญคุณต่อบุพการี จะส่งเสริมการออมเงินของสตรีมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามภาระหน้าที่รับผิดชอบต่อครอบครัวกลับเป็นอุปสรรคในการออมเงินของสตรี เช่น ค่าขนมบุตร ค่าอาหาร ค่าใช้จ่ายภายในบ้าน และหนี้สิน เป็นต้น (Nguanbanchong, 2004: 35-36) ถึงแม้กระนั้นสตรีไม่ว่าจะอยู่ในสังคมใดต่างตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนต่อการออมเงินเพื่อครอบครัวจนกลายเป็นวิถีชีวิตไปแล้ว

ในบทความนี้ จะนำเสนอเนื้อหาตามลำดับ ได้แก่ (1) ความหมายของบทบาทเพศสถานะ (2) ทศนคติต่อบทบาทเพศสถานะที่มีสตรี (3) บทบาทของสตรีต่อการบริหารจัดการการเงินของครอบครัว และ (4) การส่งเสริมบทบาทของสตรีในการบริหารจัดการการเงินของครอบครัว

* อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ความหมายของบทบาทเพศสถานะ (Gender Roles)

คำว่า Gender ในภาษาอังกฤษ หมายถึง เพศที่มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม และวัฒนธรรม สำหรับในภาษาไทยมีการแปลเป็นหลายคำ เช่น เพศสภาพ เพศสภาวะ เพศสัมพันธ์ ความเป็นสตรี-ความเป็นบุรุษ หรือเพศสถานะ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545: 14) ในงานวิจัยนี้จะใช้คำว่าเพศสถานะ ซึ่งเพศสถานะเป็นสิ่งบ่งชี้บทบาทหรือหน้าที่ความรับผิดชอบ ข้อจำกัด การคาดหวัง และพฤติกรรมการแสดงออกของสตรีและบุรุษที่ถูกกำหนดโดยความเชื่อ และค่านิยมของสังคมและวัฒนธรรม เช่น สตรีควรมีกิริยามารยาทที่งดงาม เรียบร้อย ไม่ตะโกนโวยวาย รวมถึงต้องทำหน้าที่ดูแลบ้าน เตรียมอาหาร เลี้ยงดูบุตร ส่วนบุรุษมีบทบาทและกิจกรรมนอกบ้านได้ มีลักษณะแข็งแรง เป็นผู้นำ ต้องไม่แสดงความรู้สึกด้วยการร้องไห้ สามารถตะโกนโหวกเหวกเสียงดังได้ เป็นต้น

ดังนั้น บทบาทเพศสถานะ หมายถึง บทบาทของความเป็นสตรีและบุรุษที่สังคม และวัฒนธรรม ได้กำหนดให้ว่าจะต้องดำเนินชีวิตและมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างไร ที่สำคัญบทบาทเพศสถานะได้ส่งผลกระทบต่อสถานภาพของสตรีและบุรุษในสังคมยกตัวอย่างเช่น สตรีเผ่ามารีนาในมาดากัสการ์ต้องมีกิริยามารยาทอ่อนน้อม ต้องหัดพูดจาอ้อมค้อมไม่ตรงไปตรงมา ส่วนบุรุษสามารถพูดได้อย่างเป็นทางการในสาธารณะ สตรีเผ่ามารีนาไม่สามารถแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกส่วนตัวออกมาได้ ซึ่งส่งผลให้สถานะของสตรีด้อยกว่าบุรุษ เป็นต้น (ปราณี วงษ์เทศ, 2544: 33-34)

ทัศนคติต่อบทบาทเพศสถานะที่มีต่อสตรี

จากความหมายของเพศสถานะที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทัศนคติต่อเพศสถานะ หมายถึง ความรู้สึกหรือความคิดเห็นของบุคคลหนึ่งต่อเพศสถานะว่า ความเป็นสตรีและความเป็นบุรุษ ควรเป็นอย่างไร ทัศนคติต่อเพศสถานะของบุคคลหนึ่งสามารถสะท้อนการยึดถือ หรือความเคร่งครัดในสถานภาพ และบทบาททางเพศของสตรีและบุรุษของตนออกมาได้ บุคคลหนึ่งมีทัศนคติต่อเพศสถานะที่ว่า สตรีควรมีชีวิตตามที่คอยรับคำสั่งจากสามี มีหน้าที่ดูแลบ้าน และบุตรเท่านั้น หรือ เรียกว่าพวกอนุรักษนิยม (Conservative) ในทางตรงกันข้าม บุคคลหนึ่งอาจจะปฏิเสธความด้อยสถานะและบทบาทของสตรี โดยยึดถือค่านิยมความเสมอภาค ในสิทธิต่างๆ การแบ่งเบาภาระภายในบ้านระหว่างสตรีและบุรุษอย่างเท่าเทียมกัน และการหาเลี้ยงครอบครัวของสตรีเฉกเช่นเดียวกับบุรุษ หรือเรียกว่า พวกเสรีนิยมหรือหัวสมัยใหม่ (Liberal) (Marpraneet, 2002)

นอกจากนี้ งานวิจัยของจริยาภรณ์ นาจาน (2548: 128-130) ได้ศึกษาเรื่อง “สิทธิสตรี ในครอบครัว: ทัศนะของสตรีชนบท จังหวัดขอนแก่น” โดยทำการสัมภาษณ์สตรีจำนวน 8 คน ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนาดี (ชื่อสมมติ) อ.เมือง จ.ขอนแก่น เกี่ยวกับทัศนะทางด้านสิทธิสตรี

ในครอบครัว ได้ระบุทัศนคติของสตรีต่อบทบาทเพศสถานะของตนแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

(1) กลุ่มสตรีที่มีค่านิยมความเสมอภาคระหว่างสตรีและบุรุษ มีความเชื่อว่าสตรีและบุรุษมีความสามารถเท่าเทียมกัน มีอิสระที่จะกระทำตามความต้องการของตน และได้รับสิทธิต่างๆ เจกเช่นบุรุษ และมีความเห็นว่าบุรุษควรช่วยแบ่งเบาภาระงานภายในบ้าน และครอบครัวมากขึ้น

(2) กลุ่มสตรีที่มีค่านิยมให้บุรุษเป็นใหญ่แต่ไม่พึ่งพิงบุรุษ มีความเชื่อว่าบุรุษเป็นใหญ่หรือหัวหน้าครอบครัว แต่ในขณะที่เดียวกันยังเชื่อว่าสตรีมีสิทธิในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสมและเกือบเสมอภาคกับบุรุษแล้ว จึงไม่คิดเรียกร้องสิทธิในด้านใดอีก

(3) กลุ่มสตรีที่มีค่านิยมให้บุรุษเป็นใหญ่และพึ่งพิงบุรุษ มีความเชื่อว่าบุรุษเป็นใหญ่หรือมีอำนาจในการตัดสินใจทุกๆ ด้านและยอมรับถึงความด้อยสภาพของตนที่ไม่สามารถกระทำการใดๆ เหมือนบุรุษ อีกทั้งยังเห็นว่าตนเองได้รับสิทธิอย่างเหมาะสมตาม ขนบธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติกันมา จึงไม่ต้องการเรียกร้องสิทธิใด ๆ อีก

สอดคล้องกับงานวิจัยของพิมลพรรณ วายจุต (2536: 23-24) ซึ่งได้ศึกษารูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาในครอบครัว ซึ่งสะท้อนถึงทัศนคติต่อเพศสถานะระหว่างสามีและภรรยา โดยแบ่งออกเป็น 3 แบบ ดังนี้

(1) ความสัมพันธ์แบบแผนเดิม (Traditional) กล่าวคือ สามีมีสถานภาพเป็นผู้นำและผู้หาเลี้ยงครอบครัว มีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่างภายในบ้านและนอกบ้านแต่เพียงผู้เดียว มีหน้าที่เลี้ยงดูภรรยาและอบรมสั่งสอนบุตร ส่วนภรรยาจะเป็นผู้ตามและผู้รับใช้ มีหน้าที่คอยเชื่อฟังคำสั่งและปรนนิบัติสามี ดูแลบ้านเรือน อบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูบุตร รวมถึงเก็บเงินและรักษาทรัพย์สินของครอบครัว

(2) ความสัมพันธ์แบบผสมระหว่างใหม่และเก่า (Transitional) เป็นความสัมพันธ์ที่สามียังคงเป็นผู้นำและผู้หาเลี้ยงครอบครัว ยังคงมีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่างภายในบ้านและนอกบ้าน แต่เริ่มที่จะแบ่งเบาภาระภายในบ้าน เช่น เลี้ยงดูบุตร ส่วนภรรยามีสถานภาพดีขึ้นกว่าแบบแผนเดิม โดยเริ่มมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวร่วมกับสามี ร่วมกันตัดสินใจเรื่องภายในบ้านและร่วมแสดงความคิดเห็นมากขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกันยังคงเป็นผู้ตามและผู้รับใช้ มีหน้าที่คอยเชื่อฟังคำสั่งของสามี ดูแลบ้านเรือน อบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูบุตร รวมถึงรวมถึงเก็บเงินและรักษาทรัพย์สินของครอบครัว

(3) ความสัมพันธ์แบบสมัยใหม่ (Modern) คือ ความสัมพันธ์ที่สามีและภรรยา ร่วมกันเป็นผู้นำและผู้หาเลี้ยงครอบครัว ของครอบครัว มีบทบาทร่วมกันตัดสินใจเรื่องภายในบ้านและนอกบ้าน แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ทั้งสามีและภรรยาร่วมกันอบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูบุตร รวมถึงแบ่งเบาภาระภายในบ้าน

งานวิจัยของพิมลพรรณ วายจุต (2536) ได้สรุปไว้ว่า ในความสัมพันธ์แบบแผนเดิม สตรีจะมีสถานภาพและบทบาทที่ด้อยกว่าบุรุษในทุก ๆ ด้าน สำหรับแบบผสมระหว่างใหม่และเก่า สถานภาพของสตรีเขยิบใกล้ของบุรุษมากขึ้น และส่วนแบบสมัยใหม่ สตรีมีสถานภาพและบทบาทเท่าเทียมกับบุรุษ

จากงานวิจัยต่างๆ ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า บทบาททางเพศสถานะที่มีต่อสตรีสะท้อนถึงความรู้สึกหรือความคิดเห็นของบุคคลหนึ่งต่อเพศสถานะของสตรี ซึ่งแสดงออกมาทั้งนามธรรม และรูปธรรมว่ามีจิตสำนึกในหน้าที่รับผิดชอบกิจการของครอบครัวเป็นหลัก ไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปเช่นใดก็ตาม

บทบาทเพศสถานะของสตรีต่อการบริหารจัดการเงินของครอบครัว

ครอบครัวจัดเป็นสถาบันทางสังคมที่เล็กที่สุด แต่กลับมีหน้าที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นสถาบันทางสังคมมูลฐานที่ทำหน้าที่ผลิต เลี้ยงดู และอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ของสังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ ครอบครัว โดยเฉพาะบิดามารดา ยังทำหน้าที่ถ่ายทอดและหล่อหลอมบทบาทเพศสถานะให้แก่เด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายตามที่สังคมได้กำหนดไว้ ด้วยความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดอย่างต่อเนื่องกับมารดา เด็กผู้หญิงจะถูกอบรมบ่มเพาะให้กลายเป็นคุณแม่ตัวน้อยๆ ซึ่งเรียนรู้บทบาทดังกล่าวจากกิจกรรมที่มารดาปฏิบัติในครอบครัว เช่น เตรียมอาหาร ทำความสะอาดบ้าน ประนินบัญญัติผู้อาวุโส สำหรับเด็กผู้ชายมักจะถูกสนับสนุนให้แยกตนเองออกจากมารดา มีเสรีภาพที่จะออกนอกบ้าน แสวงหาความเป็นผู้นำ เพื่อสร้างความเป็นผู้ชายให้กับตนเอง เด็กผู้ชายจะใช้เวลาส่วนใหญ่ในโรงเรียนและกับเพื่อนเด็กผู้ชายด้วยกัน (ปราณี วงษ์เทศ. 2544: 39; ภัสสร ลิมานนท์. 2542: 7) โดยสรุปแล้ว สตรีและบุรุษจะมีบทบาทเพศสถานะที่แตกต่างกันในครอบครัว ซึ่งการวิเคราะห์บทบาทเพศสถานะในครอบครัวจะพิจารณาใน 2 ประเด็น ได้แก่ การแบ่งงานกันทำภายในครอบครัว และการตัดสินใจภายในครอบครัว (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2545: 216-217)

1. การแบ่งงานกันทำภายในครอบครัว

สังคมไทยเมื่ออดีต การแบ่งงานกันทำภายในครอบครัวระหว่างสตรี และบุรุษค่อนข้างชัดเจน โดยบุรุษจะต้องหาเลี้ยงครอบครัวโดยทำงานนอกบ้าน ส่วนสตรีต้องรับผิดชอบงานบ้านและเลี้ยงดูบุตรเป็นหลัก สตรีบางคนอาจจะรับงานมาทำที่บ้านเพื่อหารายได้เสริม เช่น การทอและเย็บผ้า การทำขนม การทำภาชนะจักสาน แต่ในปัจจุบันด้วยการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจมาเป็นระบบทุนนิยม และสังคมที่เปิดโอกาสด้านการศึกษา และการเข้าทำงานของสตรีให้เท่าเทียมกับบุรุษ ทำให้บทบาทของสตรีเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งบทบาท คือ ผู้หาเลี้ยงครอบครัว แต่ในขณะเดียวกันยังต้องรับผิดชอบภาระงานบ้านอยู่

จากการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของบุรุษ โดยระพีพรรณ พันธุ์รัตน์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545: 217; อ้างอิงจาก ระพีพรรณ พันธุ์รัตน์, 2543. การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของชายไทย. หน้า 64) ผลการศึกษาพบว่า หน้าที่ความรับผิดชอบงานในครัวเรือนยังเป็นของสตรี ได้แก่ การทำอาหาร การล้างถ้วยชาม การซื้ออาหาร การทำความสะอาดบ้าน การซักเสื้อผ้า การดูแลการเงินของครอบครัว การดูแลเด็กเล็กและคนชรา ส่วนงานบ้านที่บุรุษรับผิดชอบเป็นครั้งคราว เช่น งานดูแลรถยนต์ งานซ่อมแซมสิ่งต่าง ๆ ภายในบ้าน งานดูแลสวนสนามหญ้า (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545: 221) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวารุณี ภูริสินสิทธิ์ และเบ็ญจา จิรภัทรพิมล (สุนมา อินทร์คำน้อย และคนอื่นๆ, 2543: 54; อ้างอิงจากวารุณี ภูริสินสิทธิ์ และเบ็ญจา จิรภัทรพิมล, 2537: บทคัดย่อ) ที่ศึกษาภาวการณ์ทำงานอุตสาหกรรมของสตรีกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งผลการศึกษาพบว่า สตรีส่วนใหญ่มาจากครอบครัวทำการเกษตรส่งผลให้ทำงานนอก บ้านมากขึ้นเพื่อหารายได้เพิ่มเติมให้แก่ครอบครัว ถึงแม้จะออกทำงานนอกบ้าน เฉกเช่นเดียวกับบุรุษ สตรียังคงต้องรับผิดชอบงานบ้านเหมือนเดิม

งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สตรีเองถึงแม้จะต้องทำงานนอกบ้านหรือรับงานมาทำที่บ้าน ยกตัวอย่างเช่นสตรีที่รับงานมาทำที่บ้านในประเทศอิหร่านยังต้องดูแลรับผิดชอบงานบ้าน แลดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัวเป็นหลัก (Ghvamshahidi, 1995: 135) นอกจากการรับผิดชอบงานภายในบ้าน ยังมีหน้าที่สำคัญอีกหนึ่งหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสตรี คือ การจัดการด้านการเงินของครอบครัว ครอบครัวเปรียบเสมือนองค์การธุรกิจที่ต้องการเหรียญิก ทำหน้าที่จัดการเรื่องรายได้ รายจ่าย และเงินออมของครอบครัว โดยทั่วไปแล้ว สตรีจะทำหน้าที่เหรียญิกของครอบครัว จนเกิดคำกล่าวที่ว่า การเงินเป็นเรื่องของภรรยาโดยเฉพาะ (Money is a wife's business) (จิรพรรณ ชีรานนท์, 2525: 79-80) สตรีจะทำการจัดสรรรายได้เพื่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เช่น ค่าอาหาร เสื้อผ้า ค่าไฟฟ้า และประปา การจัดการดูแลบ้านและเครื่องใช้สอยภายในบ้าน ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับบุตรและเพื่อการออมสำหรับยามฉุกเฉินและความมั่นคงของครอบครัวในอนาคต ยกตัวอย่างเช่น สตรีชาวยิวที่อาศัยในชุมชนแออัดในยุโรปจะมีส่วนร่วมในการจัดการด้านการเงินของครอบครัว โดยจะเป็นผู้ควบคุมบัญชีและการจัดการค่าใช้จ่ายของครอบครัว (ปราณี วงษ์เทศ, 2544: 34)

นอกจากนี้ งานวิจัยของจิรพันธ์ กาญจนะจิตรา (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2531: 25-26; อ้างอิงจากจิรพันธ์ กาญจนะจิตรา, 2521. บทบาทและสถานภาพของสตรีชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. หน้า 15-39) ที่ศึกษาระบบและวงจรครอบครัวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสัมภาษณ์สตรีอายุระหว่าง 15-35 ที่สมรสแล้วในหมู่บ้านเหล่านาคี อ.เมือง จ.ขอนแก่น พบว่า สตรีในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีส่วนร่วมอย่างมากในเรื่องการอยู่ดีมีสุขและช่วยจัดการทรัพย์สินเงินทองของครอบครัว

ถึงแม้ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ สตรีออกไปทำงานนอกบ้าน เช่นเดียวกับบุรุษ การแบ่งงานกันทำระหว่างสตรีและบุรุษภายในครอบครัวยังคงเหมือนเดิม กล่าวคือ สตรียังคงต้องรับผิดชอบภาระงานบ้าน กิจกรรมที่เกี่ยวกับบุตร และการบริหารจัดการการเงินของครอบครัวเสมอ สะท้อนถึงการยึดถือค่านิยมและความเชื่อดั้งเดิมของสตรีที่จะต้องทำหน้าที่ภรรยาและแม่บ้านที่ดีและอย่างสมบูรณ์

2. การตัดสินใจภายในครอบครัว

การตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัวเป็นการแสดงถึงอำนาจ (Power) และสิทธิอำนาจ (Authority) ในครอบครัว จะเป็นการตัดสินใจจากสามีหรือภรรยา หรือตัดสินใจร่วมกันทั้งสามีและภรรยา โดยส่วนมากสามีจะตัดสินใจในเรื่องการปรับปรุง ซ่อมแซมบ้าน ตามด้วยการเลือกออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ส่วนภรรยามักจะเป็นผู้ตัดสินใจในการกำหนดค่าใช้จ่ายประจำวันและค่าใช้จ่ายของบุตร การเลือกซื้อสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน และการออมของครอบครัว (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2545: 225; อ้างอิงจาก วรลักษณ์ มนัสเอื้อศิริ. 2539. *อำนาจการตัดสินใจและความคาดหวังต่ออำนาจในการตัดสินใจที่มีต่อกิจครอบครัวและกิจกรรมของผู้นำท้องถิ่นชายหญิง*. หน้า 86)

นอกจากนี้ การศึกษาบทบาทของภรรยาที่สามีไปทำงานในตะวันออกเฉียงของนฤมล เกิดมงคล (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2545: 228; อ้างอิงจาก นฤมล เกิดมงคล. 2533. *ผลกระทบต่อสภาพและบทบาทของสตรีจากการไปทำงานของสามีในประเทศตะวันออกเฉียง*. หน้า 179) พบว่าเมื่อสามีส่งเงินกลับมายังครอบครัว ภรรยาจะเป็นผู้จัดการการเงินเพียงผู้เดียว โดยจะแบ่งสรรไปชำระหนี้สินก่อน แล้วส่วนที่เหลือจะไปใช้เพื่อการบริโภคของครอบครัว เช่น การซื้ออาหาร การใช้จ่ายเพื่อการศึกษา การรักษาพยาบาล การปรับปรุงบ้านเรือน รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ และเพื่อการออมของครอบครัวต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไลวัจน์ กฤษณะภูติ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2531: 25-26; อ้างอิงจากวิไลวัจน์ กฤษณะภูติ. 2528. *การมีส่วนร่วมของผู้หญิงชนบทอีสานในการเกษตร*. หน้า 189-197) ซึ่งผลการศึกษาพบว่า สตรีอีสานจะมีบทบาทในการตัดสินใจหรือการริเริ่มงานใหม่ๆ ตลอดจนการเก็บรักษาทรัพย์สินของครอบครัว

ดังนั้น การมีอำนาจหรือเป็นผู้นำในการตัดสินใจในบางเรื่องของสามีและภรรยา สะท้อนให้เห็นถึงการตัดสินใจตามบทบาทเพศสถานะที่ค่านิยมและความเชื่อของสังคมได้กำหนดไว้ โดยสตรีจะเป็นผู้นำหรือผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับกิจเกี่ยวกับบุตร และการจัดสรรเงินเพื่อการบริโภค และการออมของครอบครัว ส่วนบุรุษจะตัดสินใจในเรื่องการประกอบอาชีพ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น

โดยสรุป สตรีทั้งที่ยึดค่านิยมในความเท่าเทียมกันระหว่างสตรีและบุรุษ หรือยึดค่านิยมบุรุษเป็นใหญ่ ต่างมีบทบาทสำคัญที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ นั่นคือ การเป็นผู้ออมเงิน หรือนายธนาคารของครอบครัว อันเป็นบทบาทที่ถูกละเลย ลอยหายไปเป็นปกติสถานทาง

วัฒนธรรมของทุกสังคมไปแล้วเนื่องจากไม่มีงานวิจัยเกี่ยวกับความแตกต่างด้านทัศนคติต่อเพศสถานะต่อพฤติกรรมกรรมการออมของสตรีในประเทศไทย อีกทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวกับทัศนคติต่อเพศสถานะและพฤติกรรมอื่นๆ ของสตรีไทยค่อนข้างมีจำกัด โดยมากจะพบในงานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว ดังเช่นงานวิจัยของพิมลพรรณ วายจุต (2536) เกี่ยวกับ “สถานภาพและบทบาทของสตรีไทย: การเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ ภายในครอบครัว” โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ สตรีที่สมรสแล้วตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไปในกรุงเทพมหานคร โดยแบ่งเป็นกลุ่มครอบครัวที่มีสตรีออกไปทำงานนอกบ้านและไม่มีสตรีออกไปทำงานนอกบ้าน กลุ่มละ 6 ครอบครัว รวมเป็น 12 ครอบครัว โดยสามารถแบ่งผลการวิจัยที่สำคัญ ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) ภรรยาที่มีได้ออกไปทำงานนอกบ้านมักอยู่ในรูปแบบความสัมพันธ์แบบแผนเดิม กล่าวคือ ภรรยาเป็นผู้ตามและผู้รับใช้ปรนนิบัติสามี มีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนและอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูบุตร รวมถึงเก็บเงินและรักษาทรัพย์ของครอบครัว

(2) ภรรยาที่ออกไปทำงานนอกบ้านมักอยู่ในรูปแบบความสัมพันธ์แบบผสม ระหว่างใหม่และเก่า กล่าวคือ ภรรยาเริ่มเป็นผู้นำครอบครัวร่วมกับสามี ตัดสินใจเรื่องต่างๆ ทั้งภายในและนอกบ้านร่วมกัน แต่สตรียังคงทำหน้าที่เก็บเงินและรักษาทรัพย์ของครอบครัวเป็นหลัก

การส่งเสริมบทบาทของสตรีในการบริหารจัดการเงินของครอบครัว

ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมบทบาทของสตรีในการบริหารจัดการเงินของครอบครัว ได้แก่

1.1 สื่อมวลชนควรเร่งการเผยแพร่ข่าวสารการส่งเสริมการประหยัด และการออมให้กระจายเข้าถึงชุมชนมากขึ้นและจะต้องทำอย่างสม่ำเสมอ เพราะผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า สตรีที่ได้รับข่าวสารการประหยัดและการออมสูงมีพฤติกรรมกรรมการออมสูงเช่นกัน การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการประหยัดและการออมผ่านทางสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร อินเทอร์เน็ต ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างจิตสำนึกหรือความตระหนักถึงคุณค่าของเงิน และเป็นการบอกแนวทางหรือวิธีการการเพิ่มจำนวนเงินที่มีอยู่ให้มากขึ้นผ่านการฝากเงิน แบบประจำหรือแบบออมทรัพย์กับธนาคารพาณิชย์ การซื้อสลากออมสินหรือ ธ.ก.ส. การซื้อประกันชีวิตแบบมีประกันชีวิต รวมถึงการออมเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนของตน

1.2 การส่งเสริมความรู้ทางการเงินนับเป็นวิธีการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันการศึกษา บริษัทเอกชน ธนาคาร หน่วยงานของรัฐอื่นๆ ที่จะต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน ดังเช่น สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร ได้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการบริหารเงินออมครอบครัว มีหน้าที่ในการให้ความรู้ ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ประชาชนในการบริหารระบบการเงินของตนเอง และรู้วิธีการออมเงิน เพื่อสร้างครอบครัวของตนให้เข้มแข็ง จนเกิดความภาคภูมิใจที่ตนเองสามารถนำอนาคตที่ดีมาสู่ครอบครัวได้ จากงานวิจัยของ Chen & Volpe (1998) ได้สนับสนุนการให้ความรู้ทางการเงินว่ามีส่วนสำคัญในการตัดสินใจในเรื่องการใช้จ่ายเงิน

และสามารถวางแผนการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพดังนั้น การส่งเสริมการเรียนรู้การสอน การจัดอบรมหลักสูตรระยะสั้นเกี่ยวกับความรู้ทางการเงิน (Financial Education) การให้คำปรึกษาสุขภาพทางการเงินให้แก่สตรี เช่น การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย การรู้จักใช้เงินตามสถานภาพของตน การวางแผนการใช้เงิน ซึ่งส่งผลให้สตรีสามารถเลือกวิธีการออมเงินให้เหมาะสมกับฐานะและภาระต่าง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบ

1.3 การส่งเสริมสนับสนุนสตรีในการประกอบอาชีพ ธุรกิจขนาดย่อมและขนาดกลาง (Small and Medium Enterprises [SMEs]) จะทำให้สตรีมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเองและครอบครัวได้ เช่น การศึกษาของบุตร สุขอนามัยของครอบครัว การจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัว (หทัยรัตน์ มาประณีต. 2547: 14) ยกตัวอย่างเช่น สตรีในตะวันออกเฉียงใต้ได้รับการศึกษาสูงขึ้นและมีหน้าที่การงานมากขึ้น ทำให้มีอำนาจมากขึ้นในการบริหารจัดการความมั่งคั่งทางการเงินของตนเอง นอกจากนี้สตรีในประเทศสปป. ลาวได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มออมทรัพย์โดยออมกันเดือนละ 5,000 กีบ สมาชิกสามารถนำเงินไปลงทุนประกอบอาชีพ เช่น ลงทุนทอผ้า ทำลูกแปงเหล้า ทำปุ๋ยชีวภาพ เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ค้าขาย ทำให้สตรีมีอาชีพที่มั่นคงตลอดปี ซึ่งไม่เพียงทำให้สตรีมีความเข้มแข็งช่วยเหลือครอบครัวและชุมชนได้ทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่การออมเงินยังมีผลอย่างสำคัญทางด้านสังคมครอบครัวและชุมชนหลายประการ เช่น บุรุษและเด็กๆ รู้จัก การประหยัดอดออม ลดปัญหาเสพติด ส่งเสริมสุขอนามัยของสตรี (ชลลดา ปะการัง. 2548: ออนไลน์) เพราะฉะนั้นการที่สตรีมีโอกาสทำมาหาเลี้ยงครอบครัวหรือสร้างพื้นที่ในการทำงานในสังคม นับเป็นการสร้างพลังอำนาจให้แก่สตรีในการต่อรองการบริหารจัดการการเงินของครอบครัว ซึ่งนับเป็นหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่สังคมแห่งความเสมอภาคระหว่างสตรีและบุรุษ

เอกสารอ้างอิง

- จรรย์ภรณ์ นาจาน. (2548). **สิทธิสตรีในครอบครัว: ทศนะของสตรีชนบท จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (อัดสำเนา).
- จิรพรรณ ชีรานนท์. (2525). **เศรษฐศาสตร์ครอบครัว**. คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชลลดา ปะการัง. (2548, 19 กุมภาพันธ์). **บทบาทเด่นของแม่หญิงเมืองปาจิมต้อนรับวันสตรีสากล**. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2552, จาก http://www.codi.or.th/index.php?option=com_content&task=view&id=87&Itemid=43
- ปราณี วงษ์เทศ. (2544). **เพศและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: บริษัท ศิลปวัฒนธรรม จำกัด.

- พิมลพรรณ วายจุต (2536). **สถานการณ์และบทบาทของสตรีไทย: การเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว**. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (อัดสำเนา).
- ภัสสร ลิมานนท์. (2542). **บทบาทเพศ สถานภาพสตรี และการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2545). **ประมวลสาระชุดวิชาการศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัย** หน่วยที่ 1-5. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2531). **การสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับสตรีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (อัดสำเนา).
- สุนาม อินทร์คำน้อย และคนอื่นๆ. (2543). **รายงานการวิจัยเรื่อง งานวิจัยด้านสตรีศึกษาในประเทศไทย**. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (อัดสำเนา).
- หทัยรัตน์ มาประณีต. (2547). **การสร้างพลังอำนาจของสตรีในด้านเศรษฐกิจและการค้า: มุมมองของเครือข่ายผู้นำสตรีในกรอบเอเปค**. วารสารสังคมศาสตร์. หน้า 13-19.
- Chen, Haiyang, and Volpe, Ronald P. (1998). An analysis of personal financial literacy among college students. *Financial Services Review*. 7(2): 107-128.
- Ghvamshahidi, Zohreh. (1995). The linkage between Iranian patriarchy and the informal economy in maintaining women's subordinate roles in home-based carpet production. *Women's Studies International Forum*. 18(2): 135-151.
- Marpraneet, Hathairat. (2002). **Gender Differences in Representation of Subdistrict Administration Organization (SAO) Members in Kalasin Province, Thailand**. Unpublished Doctoral Dissertation. Utah State University, Logan, Utah
- Nguanbanchong, Aphitchaya. (2004). **The Analysis of Gender Effects on Saving: Evidence from Urban Poor Home-Based Workers in Thailand**. Unpublished Doctoral Dissertation. American University, Washington, D.C.